

מדת בדת

שינוי הדף היומי בדון קצרו

לע"נ הגה"צ ר' צבי זאב בן רבי אברהם נח פלאי זצוק"ל
הערות והנצחות טל' 0548449853 או מייל
MABADAF12@GMAIL.COM

תענית ט-טו גליון 99 פרשת וישלח תשפ"ב

עוסקים בתורה, ובלילה ציערוהו התמרים, אמר מלוא הסל סכינים בזוו ובכ"ז הבבליים עוסקים בתורה.

ר"א סובר שכל העולם שותה ממי אוקיינוס שכתוב ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה אמר לו ר' יהושע הרי מי האוקיינוס מלוחים, אמר ר"א שהמים מתמתקים בעבים, ור' יהושע סובר שכל העולם שותה ממים העליונים, שכתוב למטר השמים תשתה מים, ומה שכתוב ואד יעלה מן הארץ בא ללמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחים פיהם כנוד לקבל מי מטר, שכתוב יזקו מטר לאידו, והם מנוקבות ככברה ובאות ומחשרות מים לקרקע, שכתוב חשרת מים עבי שחקים, ובין טיפה לטיפה יש רק כמלא נימא, ויום הגשמים גדול כיום בריאת שמים וארץ שכתוב עושה גדולות עד אין חקר וכתוב הנותן מטר על פני ארץ, וכתוב בהמשך הלא ידעת אם לא שמעת אלוקי עולם ה' אין חקר לתבונתו, ור' יוחנן דרש את הפסוק משקה הרים מעליותיו, מעליות של הקב"ה ולכאורה זה כדעת ר' יהושע, ור"א יבאר שכיון שהעננים עולים למעלה זה נחשב מעליותיו, ומה שר' חנינא דרש בפסוק כונס כנוד מי הים נותן באוצרות תהומות, שהתהום גורם לאוצרות להתמלאות תבואה לכאורה זה כדעת ר"א, ור' יהושע יבאר שזה בבריאת העולם.

דף י' שנו בברייתא שא"י נבראה קודם ואח"כ כך כל העולם, שכתוב עד לא עשה ארץ וחוצות, הקב"ה בעצמו משקה את א"י, ואת כל העולם הוא משקה ע"י שליח, שכתוב הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות, א"י שותה מי גשמים ושאר העולם שותה מהתמצית, וזה נלמד מהפסוק שה' נותן על הארץ ולחוצות הוא שולח, וא"י מקבלת קודם ואח"כ כל העולם, וזה משל לאדם שמגבל גבינה שנוטל האוכל ומניח הפסולת.

המים מתמתקים בעבים, כדברי ר' יצחק בשם ר' יוחנן שבתהילים נאמר חשכת מים עבי שחקים, ובשמואל כתוב חשרת מים עבי שחקים, ויש לצרף הכ' עם הריש וביחד חכשרת והיינו שמכשירם לשתייה, ור' יהושע יבאר פסוקים אלו כדברי ר' דימי שכשהענן מאיר מימיו מעטים ואם הוא מחשיך מימיו רבים, שנינו בברייתא שמים העליונים תלויים במאמר ופרותיהם מי גשמים שכתוב מפרי מעשיך תשבוע הארץ, ולכאורה זה כדעת ר' יהושע, ור"א יבאר הפסוק במעשה ידי הקב"ה.

ריב"ל אומר שכל העולם שותה מתמצית גן עדן, שכתוב ונהר יוצר מעדן, וביחס למדה זה כמו שתרקב שותה מתמצית בית כור, ששנינו שארץ מצרים היא ד' מאות על ד' מאות פרסה, והיא א' מס' מכוש, וכוש א' מס' בעולם, ועולם הוא א' מס' מגן, וגן א' מס' מעדן, ועדן א' מס' לגיהנם, וא"כ כל העולם לגיהנם הוא ככיסוי קדירה, ויש אומרים שאין לגיהנם שיעור, ויש אומרים שלעדן אין שיעור, ר' אושעיא אומר בפסוק שוכנת על מים רבת אוצרות, שמה גרם לכבל שאוצרותיה מלאות תבואה זה שהיא שוכנת על מים רבים, ורב אמר שבבל היא עשירה שקוצרת ללא גשם, ומבאר אביי שהיא עמוקה ולחה ולא יבישה.

משנה לת"ק מתחילים לשאול הגשמים בג' במרחשוון, ולר"ג בד' מרחשוון, ט"ו יום אחר החג כדי שהאחרון שבישראל יגיע לנהר פרת. גמרא ר"א פסק כר"ג, וחנניה אומר שבגולה מתחילים בס' יום לתקופה, ואמר שמואל שהלכה כחנניה, אך קשה ששאלו את שמואל מתי להתחיל לשאול ושמואל אמר ממתי שמכניסים העצים לבית של טבות הציד, ויש לומר שזה שיעור זמן אחד, והסתפקו אם יום ס' כלפני ס' או כלאחר ס', ורב אמר שיום ס' כלאחר ס' ולשמואל כלפני ס', ור"נ בר יצחק אומר שהסימן לכך הוא שהעליונים צריכים מים, ורב בא מא"י, והתחתונים לא צריכים מים, ורב פפא פסק שיום ס' כלאחר ס' ושואלים בו.

משנה אם הגיע י"ז חשוון ועדיין לא ירד גשם היחידים מתענים ג' תעניות, ומשחשיכה אוכלים ושותים, ומותרים במלאכה ורחיצה ונעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ואם בר"ח כסלו לא ירדו גשמים, ב"ד גוזרים ג' תעניות על הציבור ואוכלים ושותים אחר חשיכה,

דף ט' ר' יוחנן מבאר בפסוק עשר תעשר, עשר כדי שתתעשר, ור' יוחנן אמר לבנו של ר"ל אמור לי פסוק שלמדת, אמר לו עשר תעשר, אמר לו הילד מה הביאור, אמר לו עשר כדי שתתעשר, אמר הילד מנין לך, אמר לו נסה, אמר לו האם מותר לנסות את ה' הרי כתוב לא תנסון את ה', אמר לו שר' אושעיא אמר שבמעשר מותר, שכתוב הביאו את כל המעשר לבית האוצר ויהי טרף בביתו ובחננוני נא בזאת אמר ה' צבקות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די, ורמי בר חמא ביאר בשם רב עד בלי די, עד שיכלו שפתותיכם מלומר די, אמר הבן שאם הייתי מגיע לפסוק הזה לא הייתי צריך אותך ואת ר' הושעיא רבך, ופעם מצאו ר' יוחנן שלומד את הפסוק אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו, ותמה ר' יוחנן האם יש דבר בכתובים שאין לו רמז בתורה, אמר לו שזה רמז שכתוב ויחרדו איש אל אחיו ויאמרו מה זאת עשה אלוקים לנו, הרים ר' יוחנן עיניו והסתכל בו ובאה אמו והוציאתו ואמרה לך מלפניו שלא יעשה לך כמו שעשה לאביך.

ר' יוחנן אומר שמטר בא אפילו עבור יחיד אך פרנסה בשביל רבים, שבמטר כתוב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר ארצך, ופרנסה לרבים שכתוב הנני ממטיר לכם לחם, ולכאורה קשה ששנינו שר' יוסי בר יהודה אומר שלישראל היו ג' פרנסים משה אהרן ומרים, ובזכותם קבלו ג' מתנות טובות באר מן וענן, באר בזכות מרים, ענן בזכות אהרן, ומן בזכות משה, וכשמתה מרים הסתלק הבאר שכתוב ותמת שם מרים, וכתוב אח"כ ולא היה מים לעדה, וחזרה הבאר בזכות משה ואהרן, וכשמת אהרן הסתלקו ענני כבוד, שכתוב וישמע הכנעני מלך ערד שהוא שמע שמת אהרן והסתלקו ענני כבוד וחשב שניתנה רשות להלחם בישראל, ולכן כתוב ויראו כל העדה כי גוע אהרן, ור' אבהו מבאר שיש לקרוא וייראו כדברי ר"ל שכי משמע ד' לשונות אם, שמא, אלא, שהרי, וחזרו בזכות משה, וכשמת משה הסתלקו כולם, כמו שכתוב ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד, וכי מתו בירח אחד הרי מרים מתה בניסן, ואהרן באב, ומשה באדר, אלא שהתבטלו הג' מתנות שבאו בזכות שלשתם, ורואים שפרנסה באה בשביל יחיד, ויש לומר שמשה נחשב כרבים כי רבים צריכים לו.

רב הונא בר מנוח ורב שמואל בר אידי ורב חייא מווסתניא למדו לפני רבא, וכשרבא נפטר באו לרב פפא, וכשאמר שמועה שלא הסתברה להם היו רומזים אחד לשני וחלשה דעתו, עמוד ב וראה בחלום את הפסוק ואכחיד את שלושת הרועים וכשנפטר ממנו אמר להם לכו בשלום.

רב שימי היה מצוי לפני רב פפא והיה מקשה לו הרבה, ויום אחד ראה שהוא נופל על פניו ואומר ה' יצילני מהבושה של שימי, וקיבל עליו שתיקה ולא הקשה עליו יותר.

ר"ל סובר כר' יוחנן שמטר בא בשביל יחיד, שהוא דרש בפסוק שאלו מה' מטר בעת מלקושה ה' עושה חזיונים ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה, ואין לומר שרק כשצריך לכולם אלא אפילו לאיש אחד שכתוב לאיש, ואין לומר שרק לכל שדותיו שכתוב שדה ואפילו לא לכל השדה שכתוב עשב, כמו שלרב קטינא היתה גינה והיה מסייר בה כל יום, והיה אומר שורה זו צריכה מים ושורה זו לא, וירד מטר לםי דבריו, ר' יוסי בר חנינא מבאר בפסוק ה' עושה חזיונים שלכל צדיק ה' עושה חזיו בפני עצמו, וחזיונים זה פורחות, ורב פפא מבאר שזה ענן קלוש שתחת ענן סמיך.

רב יהודה אומר שקודם המטר בא גשם דק, וכשהוא בא אחר המטר מפסיק המטר, והסימן לקודם המטר כמו בנפה שמגיעים קודם הדקים ואח"כ הגסים, ולאחר המטר פוסק המטר כמו צואה של עיזים שיוצא גס ואח"כ דק.

כשעולא הגיע לבבל ראה פורחות ואמר שיש לפנות הכלים מבחוץ שיבוא מטר, ובסוף לא בא ואמר עולא כמו שהבבליים משקרים כך המטר שלהם משקר, וכשבא לבבל ראה שמלוא סל תמרים מחירו זוו, אמר שקל להם להתפרנס שמלא הסל דבש בזוו ובכ"ז אינם

פיך, ויש אומרים שאבריו של אדם מעידים בו, שכתוב אתם עדי נאום ה'.

יש לפרש בפסוק קל אמונה ואין עוול, שכמו שנפרעים מהרשעים בעוה"ב אפילו על עבירה קלה שעשו, כך נפרעים מהצדיקים בעולם הזה על עבירה שעשו, וכמו שמשלמים לצדיקים בעוה"ב אפילו על מצוה קלה שעשו, כך משלמים לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעשו, ומה שכתוב **צדיק וישר הוא הכוונה שבשעה שנפטר באים כל מעשיו ואומרים לו כך עשית במקום פלוני, והוא אומר הן, ואומרים לו חתום, והוא חותם, שכתוב **ביד כל אדם אחתום ומצדיק עליו את הדין** ואומר יפה דנתוני, לקיים את הפסוק **למען תצדק בדבריך**.**

שמואל אומר שהיושב בתענית נקרא חוטא, וכדעת ר"א הקפר שדרש בפסוק **וכפר עליו מאשר חטא על הנפש** ובאיזה נפש חטא הנזיר, אלא שציער עצמו מהיין, וזה ק"ו שאם המצער עצמו מדבר אחד נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר בתענית ק"ו שנקרא חוטא, ור"א אומר שהוא נקרא קדוש, שכתוב **קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו**, ואם המצער עצמו מדבר אחד נקרא קדוש ק"ו שהמצער עצמו מכל דבר נקרא קדוש, ושמואל סובר שקדוש נאמר על גידול פרע, ור"א סבר שהוא נקרא חוטא על מה שנטמא, ולכאורה ר"א עצמו אמר שימוד עצמו כאילו קדוש בתוך מעיו **עמוד ב** ולא יענה עצמו, שכתוב **בקרוב קדוש ולא אבוא בעיר**, יש לומר שמי שיכול לסבול נקרא קדוש, ואם לא הוא נקרא חוטא, ר"ל אומר שהמתענה נקרא חסיד שכתוב **גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי**, ורב ששת אומר שת"ח שמתענה יאכל הכלב את סעודתו, בגלל שהוא לומד פחות, ר' ירמיה אומר שאין תענית ציבור בבל מלבד ט' באב, והוא אומר בשם ר"ל שלת"ח אסור להתענות כי הוא ממעט מלאכת שמים.

ר' זעירא אומר בשם רב הונא שיחיד שקיבל עליו תענית גם אם אכל או שתה כל הלילה יכול להתפלל תפלת תענית, ואם לן בתענית, אינו מתפלל למחרת תפלת תענית, ורב יוסף הסתפק בדעת רב הונא אם הוא סובר שלא מתענים לשעות חלק מיום, או שהוא סובר שמתענים לשעות אך המתענה שעות אינו מתפלל תפלת תענית, ואביי סובר שרב הונא סבר שמתענים לשעות ויכול להתפלל תפלת תענית, אך במקרה של רב הונא בשעות של לילה לא יתפלל כי עדיין לא קבל את התענית, מר עוקבא הגיע לגנזק ושאלוהו אם מתענים לשעות ולא ידע להשיב, עוד שאלוהו אם מותר להשתמש בקנקנים של נכרים ולא ידע, עוד שאלוהו באיזה בגדים שמש משה בד' ימי המילואים ולא ידע, ושאל בביהמ"ד ואמרו לו שמתענים לשעות, ומתפללים תפלת תענית, וקנקנים של נכרים יש להם התר לאחר י"ב חדש, ומשה שימש בימי המילואים בחלוק לבן, ורב כהנא הוסיף בחלוק לבן ללא שפה.

דף יב רב חסדא אומר שיתענה לשעות רק אם לא טעם עד הערב, ואביי מקשה שזה תענית גמורה, אלא מדובר שנמלך לאכול אך לא אכל מטרדתו. אך יכול להתענות לשעות.

רב חסדא אומר שתענית שלא שקעה עליו חמה אינה תענית, ומה ששנינו שאנשי משמר מתענים ולא משלימים זה לא תענית גמורה אלא רק לצער עצמם, ויש להוכיח מדברי ר"א בר' צדוק שאמר שהוא מבני בניו של סנאב בן בנימין ופעם חל ט' באב בשבת ודחוהו לאחר שבת והתענו ללא השלמה שהוא יו"ט שלהם, ויש לומר ששם הוא רק לצער עצמם, ויש להביא ראיה מר' יוחנן שאמר שהוא בתענית עד בואו לביתו, ויש לומר שהוא אמר כדי להשתמט מבית הנשיא.

שמואל אומר שתענית ללא קבלה מבעוד יום אינה תענית, ואם התענה אמר רבה בר שילא שזה כמו מפוח מלא רוח שאינו כלום, רב אומר שמקבל תענית במנחה ולשמואל רק בתפלת מנחה, ורב יוסף מוכיח מדברי שמואל שכתוב במגלת תענית שאם בא עליו תענית שקיבל באותם ימים טובים ייסר, ומשמע שרק בתפילה ולא יתענה, ויש לומר שיאסר דהיינו שאסור גם בלי קבלה בתפילה, ואכן נחלקו בזה ר' חייא ור"ש בן רבי, אם הכוונה ייסר בתפילה או אפילו בלי תפילה, והיינו שאם קיבל עליו בה"ב כל השנה ואירע יו"ט של מגלת תענית, אם הנדר קודם לגזירת יו"ט נדרו מבטל את הגזירה, ואם הגזירה קדמה היא מבטלת את נדרו.

לרבי בליל התענית יכול לאכול עד עלות השחר, ולר"א בר"ש עד קרות הגבר, ואביי סובר שזה דוקא כשלא גמר סעודתו, ואם גמר

ומותרים במלאכה ורחיצה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. **גמרא** רב הונא אומר שיחידים הם הת"ח, ואומר רב הונא שהיחידים מתענים ג' תעניות שני חמישי ושני, ולכאורה זה משנה מפורשת שלא גוזרים בתחילה תענית ביום ה' שלא יהיה הפקעת שערים, אלא מתענים תחילה ביום ב', ויש לומר שהיינו אומרים שרק בציבור חששו להפקעת שערים אך יחידים לא, מחדש רב הונא שמתחילים רק בשני, וכן שנינו בברייתא שהיחידים מתחילים להתענות שני חמישי ושני, ומפסיקים בר"ח **עמוד ב** ובימים טובים הכתובים במגילת תענית, ואל יאמר אדם תלמיד אני ואיני ראוי להיות יחיד, אלא כל ת"ח הם כיחידים, ויחיד נקרא מי שראוי למנותו פרנס על הציבור, ותלמיד הוא מי ששואלים אותו דבר בכל מקום ואומרו ואפילו במסכת כלה, לר"מ לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, ולר' יוסי יכול לעשות וזכור לטוב שזה לא שבח לו אלא צער, ויש ברייתא שלר"ש בן אלעזר לא כל הרוצה לעשות עצמו תלמיד עושה, ולרשב"ג דוקא בדבר של שבח, אבל בשל צער יכול לעשותו הוא זכור לטוב.

שנו בברייתא שאם התענה על צרה ועברה הצרה, או על חולה והתרפא, ישלים תעניתו, ההולך ממקום שלא מתענים למקום שמתענים יתענה עמו, ואם בא ממקום שמתענים למקום שלא מתענים ישלים תעניתו, אם שכח ואכל ושתה לא יראה לציבור, ולא ינהג עידונים בעצמו, שיעקב אמר לבניו **למה תתראו** שלא יראו עצמם שבעים לפני עשו וישמעאל שלא יקנאו בהם, ור"א דרש בפסוק **אל תרגזו בדרך** שיוסף אמר לאחיו שלא יעסקו בדבר הלכה שלא תרגז עליהם הדרך, אך יש להקשות שר' אלעאי אמר שכששני ת"ח הולכים בדרך ללא דברי תורה הם ראויים להשרף, שכתוב **ויהי המה הולכים הלך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם**, ומשמע שרק בגלל שהיה ביניהם דיבור וכלי דיבור ראויים להשרף, ויש לתרץ שחייב לגרוס בדרך אך לא יעיין, ובברייתא שנו שיוסף אמר שלא יפסעו פסיעה גסה, ויכנסו בעוד יש חמה לעיר, שפסיעה גסה נוטלת א' מה' מאות מאור עיניו של אדם, ויכנסו ביום לעיר כדברי רב יהודה שלעולם יצא אדם מהעיר ככי טוב כשיש אור, ויכנס ככי טוב, שכתוב **הבוקר אור והאנשים שולחו**.

רב יהודה אומר בשם ר' חייא שההולך בדרך לא יאכל יותר משני רעבון, בבבל הסבירו משום חולי במעיו, ובא"י הסבירו שמא לא יהיה לו מזונות אח"כ והנ"מ בין הטעמים

דף יא שהיושב בספינה צריך לחסוך מזונות אך אין חולי במעיו, או כשהולך מכפר לכפר יש מזונות, אך יש חולי מטורח הדרך, רב פפא אכל פת כל פרסה שהוא סבר כמו הטעם של מעיו.

רב יהודה אומר בשם רב שהמרעב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה, שכתוב ברעב **פדאך ממוות**, ולכאורה יש לכתוב ברעב פדאך, אלא הפירוש הוא שבשכר שמרעב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה.

ר"ל אומר שאסור לשמש מיטתו בשני רעבון, שכתוב **וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב**, אך חסוכי בנים מותרים לשמש בשני רעבון.

שנו בברייתא שכשישראל שרויים בצער ואחד מהם פרש מלהצטרף באים מלאכי השרת המלואים לאדם ומניחים ידם על ראשו ואומרים פלוני זה שפרש מהציבור לא יראה בנחמת ציבור, ובברייתא אחרת שנינו שכשהציבור בצער לא יאמר אדם אלך לביתי אוכל ואשתה ושלוש עלי נפשי, ואם עושה כן נאמר עליו **הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושנות יין אכול ושתה כי מחר נמות**, וכתוב אח"כ **ונגלה באזני ה' צבקות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון**, וזה מדת בינונים ובמדת רשעים נאמר אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר, וכתוב אח"כ **הצדיק אבד ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק**, ויצער עצמו עם הציבור כמו שמשעה ציער עצמו שכתוב **וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה**, וכי לא היה לו כר או כסת לשבת עליה, אלא אמר משה כיוון שישראל שרויים בצער כך אהיה עמם בצער, והמצער עצמו עם הציבור זוכה לראות בנחמת ציבור, ולא יאמר מי מעיד בי שאבניו וקורות ביתו של אדם מעידות בו, שכתוב **כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יענה**, ואצל רב שילא אמרו שב' המלאכים המלואים לאדם מעידים עליו שכתוב **כי מלאכיו יצוה לך**, ר' חידקא אומר שנשמתו של אדם מעידה עליו, שכתוב **משוכבת חיקך שמור פתחי**

סעודתו אסור לו לאכול, והקשה רבא ששנינו בכרייתא גמר ועמד הרי זה אוכל, יש לומר שלא סילק דעתו מלאכול עוד, וללישנא ברייתא רבא סבר שמותר לאכול כשלא ישן ואם ישן אינו אוכל, ואביי הקשה ששנינו שאם ישן ועמד, אוכל, יש לומר שמדובר שלא ישן ממש אלא התנמנם, רב אשי הגדיר מתנמנם, **עמוד ב** ישן ולא ישן ער ולא ער, שקוראים לו ועונה, אך אינו יודע לענות דבר סברא, אך אם מזכירים לו הוא נזכר.

רב כהנא אומר שיחיד שקבל עליו תענית, אסור גם בנעילת סנדל שחוששים שהוא קיבל עליו כתענית ציבור, ורבא בר שילא אומר שכשמקבל את התענית יאמר למחר אהיה לפניך בתענית יחיד, והתלמידים שאלו את רב ששת שראו שהחכמים לבשות נעליהם והלכו לבית התענית והקפיד רב ששת ואמר שא"כ הם גם אכלו, אביי ורבא נכנסו עם נעלים שרק העליון שלהן עור, מרימר ומר זוטרא החליפו את של ימין בשמאל ושל שמאל בימין, ואצל רב אשי יצאו כדרכם כדברי שמואל שאין תענית ציבור בבבל מלבד ט' באב.

רב יהודה אומר בשם רב שאדם לווה תעניתו ופורע, וכשהוא אמר את זה לפני שמואל אמר לו שמואל האם הוא קיבל עליו נדר שחייב לשלמו, אלא הוא קיבל לצער עצמו אם יכול יצער עצמו ואם לא, לא יצום, וללישנא בתרא רב יהודה אמר בשם רב שאדם לווה תעניתו ופורע, וכשהוא אמר את זה לפני שמואל אמר שמואל שזה פשוט שאם קיבל עליו נדר יכול לשלמו מתי שיחפון אף ביום אחר, ר' יהושע בר רב אידי נקלע לבית רב אסי ועשו לו עגל שלישי משובח, אמרו לו שיטעם משהו ואמר שהוא מתענה, אמר לו רב אסי שיכול ללוות ולפרוע פעם אחרת, אמר רב יהושע שזה תענית חלום ורב אמר שתענית יפה לחלום כאש לנעורת, ורב חסדא אמר שדוקא בו ביום, ורב יוסף אמר שאפילו בשבת ותקנתו היא שיתענה על מה שהתענה.

משנה אם עברו תעניות היחידים ועדיין לא נענו, ב"ד גוזרים ג' תעניות על הציבור אוכלים ושותים מבעוד יום ואסורים במלאכה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ונועלים את המרחצאות, ואם עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרים עוד ז' שהן י"ג והם יתירות על הראשונות שבהם גם מתריעים, ונועלים את החנויות, וביום שני מטים עם חשיכה, ובחמישי מותרים מפני כבוד שבת, ואם עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן ובבנין ונטיעה ואירוסין ונישואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום, והיחידים חוזרים ומתענים עד שיצא ניסן ואם יצא ניסן וירדו גשמים הוא סימן קללה שכתוב **הלא קציר חייטים היום אקרא אל ה' ויתן מטר ודעו כי רעתכם רבה**. **גמרא** לכאורה פשוט שיש לאסור דברי תענוג אך במלאכה אין תענוג במניעה, ורב חסדא אומר בשם ר' ירמיה בר אבא שכתוב בפסוק **קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים** כעצרת, וכמו שעצרת אסורה במלאכה כך התענית, ואין לומר שכמו שעצרת מהלילה כך התענית מהלילה, שר' זירא אמר שר' ירמיה פירש לו כאסיפת זקנים שהיא ביום כך התענית ביום, אך קשה שנאמר שזה מהצהריים, אומר רב שישא בר רב אידי שיש מכאן ראייה לרב הונא שאסיפה היא מהבוקר, ואביי אומר שמהבוקר עד חצי היום מעיינים בענייני העיר ורבע היום קוראים בס"ת והפטרה, ושאר היום מבקשים רחמים, כמו שכתוב **ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלוקיהם וביעית היום ורביעית מתודים ומשתחוים לה' אלוקיהם**

דף יג ואין לומר שבבוקר יקראו בס"ת ויתפלו ואח"כ יעיינו, שכתוב **ואלי יאספו כל חרד בדברי אלוקי ישראל על מעל הגולה**, וכתוב **ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ואפרשה כפי אל ה'.**

רפרם בר פפא אומר בשם רב חסדא שיום שהוא משום אבל כמו ט' באב ואבל אסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן, ויום שנאסר משום תענוג כגון תענית ציבור אסור רק בחמין ומותר בצונן, ורב אידי בר אבין מוכיח מדברי המשנה שנועלים את המרחצאות, ואביי דוחה שאם אסור גם בצונן האם היה צריך לכתוב שיסכרו את הנהרות, ורב שישא בר רב אידי אומר שאביו התכוון שאם כתוב קודם אסור ברחיצה מדוע המשנה מוסיפה ונועלים המרחצאות אלא המשנה באה לומר שרק בחמין אסור ומותר בצונן, ולכאורה יש להוכיח מהברייתא שכל חייבי טבילות טובלים כדרכם בין בט' באב בין ביוה"כ וזה לא מדובר בחמין שהם שאובין אלא מדובר בצונן ורק חייבי טבילות מותרים ושאר האנשים אסורים, ורב חנא בר קטינא

דוחה שניתן לפרש שטבלו בחמי טבריה שאינם שאובים והותר רק לחייבי טבילות ולא לשאר האנשים, אך לפ"ז קשה מה שאומר ר' חנינא סגן הכהנים שכדאי הוא בית אלוקינו לאבד עליו טבילה פעם בשנה ואם נאמר שאין אסור בט' באב בצונן א"כ יטבול בצונן, ורב פפא דוחה שיתכן שמדובר במקום שלא מצוי צונן, ולכאורה יש להוכיח מהברייתא שכשאסרו במלאכה זה רק ביום ובלילה מותר ובעילת הסנדל אסור רק בעיר ובדרך מותר וכשיוצא לדרך נועל וכשנכנס לעיר חולץ, וברחיצה אסור רק כל גופו אך פניו ידיו ורגליו מותר, וכן הדין במנודה ואבל, ולכאורה זה הולך על כל הברייתא ואם מדובר בחמין אסור גם פניו ידיו ורגליו, שרב ששת אסר לאבל להושיט אצבעו לחמין, אלא מדובר בצונן ואסור כל גופו, ויש לומר שזה מדובר בחמין, ומנודה ואבל נאמר על שאר הדינים בברייתא, ואין להוכיח ממה שהברייתא חידשה שר' אבא הכהן אמר בשם ר' יוסי הכהן שמתו בניו של ר' יוסי בר חנינא ורחץ בצונן כל ז', ששם התירו לו שהיה לו אבל אחר אבל, וכתוב בברייתא שמי שתכפוהו אבליו אם הכביד שערו יכול להקל בתער ולכבס כסותו במים, ורב חסדא מדייק שמותר רק בתער שזה שינוי ולא במספריים, וכיבוס הותר רק במים ללא נתר או בורית, רבא פסק שלאבל מותר לרחוץ בצונן כל ז' כמו שהותר בבשר ויין למרות שהן תענוג, **עמוד ב** ואין להקשות ממה ששנינו שבוגרת שאבילה על אביה אינה יכולה לנוול עצמה, ומשמע שנערה יכולה, ובחמין גם לבוגרת אסור שהרי אסור לאבל אפילו להושיט אצבע לחמין, אלא מדובר בצונן ואסור לנערה, ויש לדחות שהבוגרת מותרת בכחול ופירכוס ונערה לא, ואין להוכיח ממה שר' יוסי בר חנינא רחץ בצונן כשמתו בניו, ששם מדובר שתכפוהו אבליו שהדין הוא שאם הכביד שערו יכול להקל בתער ולכבס במים, ורב חסדא דייק שרק בתער ולא במספריים, ובמים ולא בנתר חול ואהל, ללישנא בתרא רבא אסר לאבל לרחוץ בצונן כל ז', ומה שהותר בבשר ויין זה רק להעביר פחדו, ואין להוכיח ממה ששנינו שבוגרת אינה מנוולת עצמה, ולכאורה משמע שהכוונה שהיא מותרת ברחיצה, ואין לומר בחמין שהרי אסור גם הכנסת אצבע בלבד אלא בצונן, ומשמע שלנערה אסור, ויש לדחות שבוגרת אינה מתנוולת מכיחול ופירכוס, רב חסדא אמר שמוכח מזה שאבל אסור בכיבוס כל ז' וכן אסור ברחיצה כל ז' אפילו בצונן, ופניו ידיו ורגליו אסור רק בחמין ומותר בצונן, ולסוך אסור אפילו כל שהוא ולהעביר את הזוהמא מותר.

רב יהודה לימד את בנו רב יצחק שיחיד שקיבל תענית אומר תפילת תענית בין ברכת גואל לרופא, ושאל אותו וכי יחיד קובע ברכה לעצמו, אלא אומרו בשומע תפילה, וכן דעת רב ששת, ויש להקשות ששנינו שההבדל בין יחיד לציבור שיחיד מתפלל י"ח ברכות וציבור י"ט, ואין לומר שציבור הכוונה לש"ץ, שהרי הוא צריך להתפלל כ"ד ברכות, אלא הכוונה שההבדל בין יחיד שקיבל עליו תענית יחיד לקיבל תענית ציבור, אלא שבתענית יחיד מתפלל י"ח וכתענית ציבור מתפלל י"ט, א"כ רואים שיחיד קובע ברכה לעצמו, ויש לדחות שציבור הכוונה ש"ץ, ומדובר בתעניות ראשונות שאין צריך כ"ד ומברך רק י"ט, ורק באחרונות מתפלל כ"ד, אך קשה ששנינו לקמן שאין בין ראשונות לאמצעיות אלא איסור מלאכה, ומשמע שלענין ברכות הם שוים, ויש לומר שהתנא שייר קצת אך לכאורה הוא לא שייר דברים נוספים, ועוד ששנינו להדיא אין בין, אלא, ויש לומר שהתנא דיבר על איסורי היום ולא על התפילות, או שגם באמצעיות אינו מתפלל כ"ד, אך יש לדחות שכתוב שאין בין אמצעיות לאחרונות אלא שבאחרונות מתריעים ונועלים החנויות, משמע שלשאר דברים הם שוים, ואין לומר שהתנא שייר כי כתוב אין בין, ויש לדחות שאין בין הוא לאו דוקא,

דף יד שהרי שיירו הוצאת תיבה, אך יש לדחות שתיבה אינו שיור, שלא כתבו אלא רק דברים שבצנעא ולא דברים שבפרהסיא, ורב אשי אומר שזה מדויק בדברי המשנה מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלים החנויות, ומשמע שלכל הדברים הם שוים, ואין לומר גם בזה שהתנא שייר, כי כתוב מה אלו, ואף ששייר הוצאת תיבה, זה לא נקרא שיור כיון שהוא כתוב רק בפרק ב', ולפ"ז כ"ד ברכות גם אינו שיור כי כתבוהו בפרק ב'.

דעת רב שמואל בר סרטאי שיחיד אומר תפלת תענית בין גואל לרופא, ורב אשי אומר בשם ר' ינאי בן ר' ישמעאל שאומר בשומע תפילה וכן הלכה.

השתחו, ור' בר יצחק מוסיף שלא כולם לאור ולא כולם לשמחה, שצדיקים לאורה וישרים לשמחה, שכתוב **אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.**

פרק סדר תעניות

משנה סדר התענית שמוציאים התיבה לרחוב ושמים עליה אפר מקלה וכן בראשי הנשיא ואב ב"ד, וכל אחד נותן בראשו, והזקן שבהם אומר דברי כיבושין: אחינו לא כתוב בנינוה וירא אלוקים את שקם ותעניתם, אלא **וירא אלוקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה,** וכתוב בקבלה **קרעו לבבכם ואל בגדיכם,** ועמדו להתפלל והורידו לתיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו ריקן שלבו יהיה שלם בתפלתו, ואומר לפניו כ"ד ברכות י"ח של כל יום ומוסיף זכרונות ושופרות, וכן **אל ה' בצרתה לי, אשא עיני אל ההרים, ממעמקים קראתיך, תפילה לעני כי יעטוף,** ולר' יהודה אין אומר זכרונות ושופרות, אלא **אומר רעב כי יהיה בארץ, דבר כי יהיה, אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות,** וחזתם בכרכה ראשונה, מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה, בא"י גואל ישראל, ובשניה מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה וכו' בא"י זוכר הנשכחות, ובשלישית מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וכו' בא"י שומע תרועה, וברביעית מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה וכו' בא"י שומע צעקה, ובחמישית מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וכו' בא"י שומע תפילה, ובשישית מי שענה את יונה במעי הדגה הוא יענה אתכם וכו' בא"י העונה בעת צרה, ובשביעית אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וכו' בא"י המרחם על הארץ. **עמוד ב** ומעשה בימי ר' חלפתא ור' חנניא בן תרדיון שאחד עבר לפני התיבה וגמר הברכה ולא ענו אמן אחריו, ואמר החזן תיקעו הכהנים, ותקעו, מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם הריעו בני אהרן הריעו, מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם, ושמעו חכמים ואמרו שלא נהגו לתקוע אלא בשער מזרח ובהר הבית. לר' יהושע ג' תעניות הראשונות אנשי המשמר התענו ולא השלימו ואנשי בית אב לא התענו כלל, ובתעניות שניות אנשי משמר השלימו את התענית ואנשי בית אב התענו בלי השלמה, ובז' אחרונות כולם משלימים, ולחכמים בג' ראשונות גם אנשי משמר לא התענו כלל ובשניות אנשי משמר התענו בלי השלמה ואנשי בית אב לא התענו כלל, ובז' אחרונות אנשי משמר התענו והשלימו ואנשי בית אב התענו בלי השלמה, לאנשי משמר מותר לשתות יין כל השנה בלילות ולא בימים, ולאנשי בית אב לא ביום עבודתם ולא בלילה, לאנשי משמר אסור לספור ולכבס, אך מותר להם בחמישי מפני כבוד השבת, מה שכתוב במגילת תענית שלא להספיד אסור לפניו ומותר אחריו, ולר' יוסי אסור גם לאחרי, ומה שכתוב שלא להתענות מותר להתענות לפניו ולאחרי, ולר' יוסי לפניו אסור ומותר לאחרי, לא גוזרים תענית בתחילה ביום ה' שלא יפקיעו את השער, וג' תעניות הראשונות ב' ה' ב' והשניות ה' ב' ה' ולר' יוסי גם השניות והאחרונות לא מתחילות בה', לר' לא גוזרים תענית בר"ח חנוכה ופורים ואם התחילו לא מפסיקים, ואמר ר"מ שהוא מודה שלא משלימים תענית בימים אלו, וכן ט' באב שחל בשבת לא משלימים. **גמרא** משמע במשנה שגם בתעניות ראשונות מוציאים תיבה, ובברייתא כתוב שג' תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללים כמו כל השנה, ובז' אחרונות מוציאים את התיבה לרחוב העיר ונותנים אפר על התיבה ועל ראשי הנשיא ואב ב"ד, וכל אחד ואחד נותן בראשו, ור' נתן אומר שמביאים אפר מקלה, ורב פפא אומר שהמשנה דיברה על ז' תעניות אחרונות.

שנינו במשנה שנותנים אפר קודם בראש הנשיא ורק אח"כ כל אחד נותן בראשו, ולכאורה כתוב שבכרכה מתחילים מהגדול, שכתוב **ויאמר משה אל אהרן ולא לעזר ואיתמר,** ובקבלה מתחילים מהקטן שבתחילה התקלל הנחש ואח"כ האשה ואח"כ האדם, ויש לומר שכאן זה חשיבות לנשיא ואב ב"ד שהם ראויים לבקש רחמים עבור כולם, ומה שהנשיא ואב ב"ד לא שמים בראש שלהם, אמר ר' אבא מקסרי שאינו דומה המתבייש מעצמו למתבייש מאחרים.

בברייתא אחת כתוב שמעוברות ומיניקות מתענות בראשונות ולא באחרונות, ויש ברייתא שמתענות באחרונות ולא בראשונות, ויש ברייתא שלא מתענות לא בראשונות ולא באחרונות, ורב אשי מבאר שמתענות באמצעיות, וא"כ בראשונות לא ובאחרונות לא, ואין קושיא כלל בברייתות, שהאמצעיות נחשבות אחרונות ביחס לראשונות והן נחשבות ראשונות ביחס לאחרונות.

באחרונות מתריעים ורב יהודה אומר שמתריעים בשופרות, ורב יהודה בר רב שמואל בר שילת אמר בשם רב שאומרים עננו, ולכאורה הוא סובר שרק בעננו, ולרב יהודה רק בשופרות, ולכאורה קשה ממה ששינונו שלא פותחים מז' תעניות שבהם י"ח התרעות, וסימן לדבר יריחו ובריחו היה גם שופרות, וקשה למ"ד שאומרים עננו, ויש לומר שלכו"ע עושים בשופרות ונחלקו רק אם עננו נקרא התרעה, ומשמע שלמ"ד עננו כ"ש ששופרות נקרא התרעה, ולמ"ד בשופרות משמע שבעננו לא, ולכאורה קשה ששינונו לקמן שבשאר פורענות כגון חיכוך חגב זכוב וצרעה ויתושים ושילוח נחשים ועקרבים לא מתריעים אלא צועקים, ואם צעקה היא כפה א"כ התרעה היא בשופרות, ויש לומר שנחלקו בזה תנאים שכתוב על אלו מתריעים בשבת על עיר שהקיפה גייס או נהר ועל ספינה המטורפת בים, ולר' יוסי לעזרה ולא לצעקה, ולא מדובר בשופרות שהרי לא תוקעים בשבת אלא מדובר בעננו וזה נחשב התרעה.

בימיו של ר' יהודה נשיאה היתה צרה **עמוד ב** והוא גזר י"ג תעניות ולא נענו, ורצה לגזור יותר אמר לו ר' אמי שלא מטריחים על הציבור יותר מדאי, ור' אבא בר חייא אמר שר' אמי אמר רק לעצמו, שהרי ר' חייא בר אבא אמר בשם ר' יוחנן שרק לגשמים לא מטריחים אך לשאר צרה מתענים עד שיענו מהשמים, וכן כתוב בברייתא שאמרו ג' וז' רק לגשמים אך לשאר פורעניות מתענים עד שיענו, ור' אמי סובר שנחלקו בזה תנאים שרבי סובר שלא מטריחים יותר מ"ג תעניות, ורשב"ג אומר שזה לא הסיבה אלא שכבר עבר זמן הרביעה.

בני נינוה שלחו לרבי שהם צריכים מטר גם בתמוז האם יתנהגו כיחידים וישאלו בשומע תפילה או שיאמרו כרבים בברכת השנים, ורבי אמר שיאמרו בשומע תפילה כיחידים, וקשה מדברי ר' יהודה שמתענים רק בזמן שהשנים כתקנן וישראל על אדמתם, אך בזמן הזה הכל לפי המקומות והזמן, אך יש לומר שרבי חולק על ר' יהודה, ור' פסק שאומרים בברכת השנים ולרב ששת אומרים בשומע תפילה, וכן הלכה.

הסתפקו בדברי המשנה שבשני מטים רק עם חשיכה, ובחמישי מטים כל היום או שבשני מטים ובחמישי פותחים לגמרי, ושנינו בברייתא להדיא שבחמישי פותחים כל היום ואם היו לו ב' פתחים פותח אחד ונועל את השני, ואם היה לו איצטבא כנגד הפתח פותח כדרכו ללא חשש.

עברו האמצעיות ממעטים מבנין, ושנו בברייתא מבנין של שמחה וכן נטיעה של שמחה ובנין שמחה הוא בנין בית חתנות לבנו, ונטיעת שמחה זה עבור אבוורנקי של מלכים.

שנו בברייתא שחברים לא שואלים כלל בשלום בתעניות אחרונות, ועם הארץ ששאל עונים לו בשפה רפה ובכובד ראש, ומתעטפים ויושבים כאבלים ומנוודים, כבני אדם הנזופים למקום עד שירחמו מהשמים.

ר"א אומר שאדם חשוב רשאי ליפול על פניו בתפלתו רק אם הוא בטוח שיענו כיהושע בן נון שכתוב **ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך,** וכן אדם חשוב רשאי לחגור שק רק אם הוא בטוח שיענה כיהורם בן אחאב, שכתוב **ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה, וירא העם והנה השק על בשרו,** ועוד אמר ר"א שלא כולם נענים בקריעה, ולא נענים בנפילה שבמשה ואהרן כתוב **ויפל משה ואהרן על פניהם,** ואצל יהושע וכלב כתוב, **ויהושע בן נון וכלב בן יפונה קרעו בגדיהם,** ור' זירא או ר' שמואל בר נחמני שואל שלא כתוב יהושע אלא ויהושע והיינו שהוא עשה גם נפילה וגם קריעה

עוד אמר ר"א שלא כולם עושים קימה ולא כולם בהשתחויה שמלכים עושים קימה ושרים משתחווים שכתוב **כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו**

דף טו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו, שרים וישתחו, ור' זירא או ר' שמואל בר נחמני מקשה שלא כתוב ושרים ישתחו אלא שרים וישתחו, וניתן לומר שהשרים גם קמו וגם